

Nr 10

Utlåtande i anledning av väckt motion om en sänkning av myndighetsåldern

Första lagutskottet har behandlat en i första kammaren väckt motion, nr 289, av herr *Lundström*. I motionen hemställes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning med uppgift att undersöka förutsättningarna för en sänkning av den nuvarande myndighetsåldern.

Beträffande skälen för denna hemställan får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser

I föräldrabalken har åldersgränsen 21 år tillmätts betydelse såvitt gäller bestämmelserna om vårdnad och omyndighet. Barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad till dess det fyllt 21 år (6 kap. 1 §), och barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt 21 år (6 kap. 12 §). Om underårigs omyndighet gives regler i 9 kap., vars 1 § stadgar, att den som är under 21 år är omyndig. Förmyndare är för barn i äktenskap föräldrarna och för barn utom äktenskap modern (11 kap. 1 och 2 §§).

Vårdnaden innefattar rätt och plikt att besluta i barnets personliga angelägenheter, vård, uppfostran och utbildning. Vidare ingår i vårdnaden rätt att i viss omfattning träffa arbetsavtal för den underårige. Vårdnaden upphör, om barnet ingår äktenskap före 21 års ålder.

Omyndighetstillståndet kännetecknas främst av de därmed förknippade inskränkningarna i förmågan att företa rättshandlingar. Den underårige äger icke själv råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente (9 kap. 1 §). Rätten att förvalta hans förmögenhet eller företräda honom i angelägenheter, som rör denna, skall i regel tillkomma förmyndaren. Huvudregeln, att underårig icke äger råda över sin egendom eller åta sig förbindelser, är så allmänt avfattad, att därunder faller icke blott rättshandlingar på förmögenhetsrättens utan även vissa rättshandlingar på familjerättens och arvsrättens område. Inom familjerätten och arvsrätten finnes emellertid vissa särskilda bestämmelser angående omyndigs rätt att träffa dispositioner rörande sin ekonomi, vilka innefattar avvikelser från här angivna allmänna princip om verkan av *Bihang till riksdagens protokoll 1962. 9 saml. 1 avd. Nr 10*

omyndighet. Underårig som är gift äger sålunda ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företages för den dagliga hushållningen eller barnens uppfostran (5 kap. 12 § giftermålsbalken). Vidare äger underårig sluta äktenskapsförord (8 kap. 9 § giftermålsbalken) och upprätta testamente (9 kap. 1 § ärvdabalken), allt i enlighet med i lagrummen närmare angivna regler.

Även såvitt gäller förmögenhetsrätten har den underårige en friare ställning än vad som följer av huvudregeln i 9 kap. 1 § föräldrabalken. Den underårige äger nämligen själv råda över vad han genom eget arbete förvärvat efter det att han fyllt 16 år. Detsamma gäller beträffande avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe (9 kap. 3 §). Vidare märkes, att underårig, som fyllt 16 år och erhållit tillstånd att driva näring, äger ingå sådana rättshandlingar, som faller inom området för rörelsen (9 kap. 5 §).

Ur förarbetena

Huvudstadgandet i 9 kap. 1 § föräldrabalken har med vissa jämkningar överförts dit från 1 kap. 1 § lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap. Än tidigare fanns stadganden av i huvudsak motsvarande innehåll i 19 kap. 1 § gamla ärvdabalken och lagen den 5 juli 1884 angående ogift kvinnas rätt att vid viss ålder vara myndig.

Ur förarbetena till 1924 års förmynderskapslag återgives följande uttalande av lagberedningen:

I enlighet med nu gällande svensk rätt har stadgats, att den, som är under tjuguettt år, skall vara omyndig. Samma åldersgräns är fastställd i flertalet moderna lagar. Avvikande bland lagar från senare tid är endast schweizisk rätt, som fastställer myndighetsåldern till fyllda tjugu år, då aktiv medborgarrätt inträder. För bibehållande av den nuvarande myndighetsåldern torde det vara tillräckligt att med bortseende från andra synpunkter åberopa internationella hänsyn.

I förarbetena till föräldrabalken, vilken trädde i kraft den 1 januari 1950, har nu förevarande fråga icke kommenterats.

1960 års riksdag

Vid 1960 års riksdag väcktes likalydande motioner, I: 144 och II: 177, var yrkades bl. a., att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om de olika »myndighetsåldrarna» med avseende på medborgarligen rättigheter, skyldigheter och ansvarsförpliktelser.

Första lagutskottet hemställde i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet anförde därvid:

Enligt motionärernas mening bör frågan om en ytterligare sänkning av rösträttsåldern ses i sammanhang med de åldersstreck som »samhället i

olika avseenden uppsatt som en gräns för mognadens inträdande». Motionärerna säger sig icke vara av den uppfattningen, att det skulle vara önskvärt eller möjligt att sammanföra alla åldersstreck till en »myndighetsålder», men förklarar, att åtskilliga omotiverade divergenser skulle kunna borttagas, om åldersstrecken prövades i ett sammanhang.

Att det uppställts olika åldersgränser för rättigheter och förpliktelser av skilda slag inom olika områden av samhällslivet förefaller så naturligt att det synes omotiverat att närmare utveckla skälen härför. Vid bestämmandet av en viss åldersgräns måste givetvis skilda synpunkter göra sig gällande allt efter arten av den rättighet eller förpliktelse varom fråga är. Enbart förhandenvaron av olika åldersgränser — i motionen gives exempel därå från 14-årsgränsen till 21-årsgränsen — kan därför icke utgöra stöd för uppfattningen att åtskilliga omotiverade divergenser skulle föreligga. Den omständigheten att skilda synpunkter och överväganden måste ligga till grund vid fastställandet av åldersgränser för olika slag av rättigheter och skyldigheter utgör enligt utskottets uppfattning ett avgörande skäl för att den av motionärerna åsyftade prövningen av åldersstrecken i ett sammanhang icke lämpligen bör komma till stånd. Såsom medicinalstyrelsen anfört i sitt remissyttrande är det däremot naturligt att då lagstiftningen inom ett visst rättsområde överses och revideras även eventuella åldersgränser i samband därmed omprövas. Att en sådan översyn i flera fall nyligen ägt rum och även pågår har också påvisats av remissinstanserna.

Motionen

I motionen framhålles, att den civilrättsliga myndighetsåldern 21 år varit gällande för män sedan 1721 och för kvinnor sedan 1884. Under de sekler, som förflutit sedan nuvarande myndighetsålder infördes, har på alla områden en så genomgripande utveckling ägt rum, att det nu finns anledning att ta upp myndighetsåldern till omprövning. Lämpligast torde detta böra uppdragas åt en särskild utredning. Resultatet av en sådan utredning bör kunna bli av betydande värde även vid en eventuell senare bedömning av åtskilliga av de övriga »myndighetsåldrarna».

Utskottet

I 9 kap. 1 § föräldrabalken stadgas, att den, som är under 21 år, är omyndig samt att den omyndige ej äger själv råda över sin egendom. Såsom framgår av den förestående redogörelsen, intar emellertid den omyndige i flera avseenden en friare ställning än vad nämnda huvudregel anger.

I förevarande motion yrkas, att förutsättningarna för en sänkning av myndighetsåldern måtte utredas. Till stöd för yrkandet har framhållits, att en genomgripande utveckling ägt rum, sedan nuvarande åldersgräns infördes.

Enligt utskottets mening kan det icke med fog påstås, att nu gällande regler är förknippade med några påtagliga olägenheter. Motionären har ej

heller framfört några exempel i detta avseende. Redan med hänsyn härtill kan det synas som om skäl saknades att verkställa den begärda utredningen. Härtill kommer emellertid, att frågan om myndighetsåldrarna bör bedömas även med beaktande av förhållandena i andra länder, främst då våra nordiska grannländer. Enligt för utskottet tillgängliga uppgifter gäller 21-årsgränsen i Danmark, Finland, Norge, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Portugal, Tyskland, Belgien, Frankrike, Österrike, Spanien, Storbritannien, USA (enstaka stater avvikande), Canada, Brasilien och Chile. (För vissa av dessa stater kan emancipation dock förekomma tidigare, t. ex. vid giftermål.) Högre myndighetsålder är stadgad i Argentina, 22 år; lägre i Schweiz, 20 år, samt i Ryssland, Polen, Rumänien och Ungern, 18 år. Våra regler sammanfaller sålunda nära med ett flertal andra länders. Jämväl detta förhållande talar enligt utskottets mening mot motionärens krav på utredning.

Med åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, I: 289, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 februari 1962

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Nyström, Erik Svedberg, Arvidson, fröken Mattson, herrar Ferdinand Nilsson*, Hilding och fröken Nordström;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, fru Boman, herrar Östrand, Svensson i Vä, Ekström i Björkvik och Keijer.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

Av herr *Hilding*, som ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»Åldersgränsen 21 år har på föräldrarättens område blivit normerande som övre gräns vid tillämpningen av bestämmelserna om vårdnad och **omyndighet**. Vid denna ålder, allmänt betecknad som den civilrättsliga myndighetsåldern, upphör nämligen i regel föräldrars och likställdas rätt

och skyldighet att besluta i barnets personliga och ekonomiska angelägenheter. Indirekt har den civila myndighetsåldern fått betydelse därigenom att valrätten till riksdagen bestämts med utgångspunkt från den.

I förevarande motion framhålles att den civilrättsliga myndighetsåldern varit gällande för män sedan 1721 och för kvinnor sedan 1884. Sedan dess har på alla områden en så genomgripande utveckling ägt rum, att det nu finns anledning att i en särskild utredning ta upp myndighetsåldern till omprövning. Denna utredning kunde bli av betydelse vid en eventuell senare bedömning av 'övriga myndighetsåldrar'.

Många skäl talar för att den civila myndighetsåldern kan och bör sänkas. I det moderna samhället kommer såväl den sociala som den biologiska mognaden hos barn tidigare än i det gamla. Utbildningen har breddats och fördjupats, vilket medfört att ungdomar på ett helt annat sätt än tidigare har satts i stånd att lösa de problem som möter de vuxna.

Den höga civilrättsliga myndighetsåldern har icke heller kunnat vidhållas på alla områden, utan väsentliga undantag har fått göras till den. Så t. ex. har numera kvinnor över 18 år rätt att ingå äktenskap, ungdom över 16 resp. 18 år får ta körkort, 16-åringar har rätt att uppsäga arbetsavtal och sluta nya avtal om arbete av liknande art. Med stor sannolikhet kommer denna tendens till sänkning av myndighetsåldern att slå igenom också på ett flertal andra områden.

Rättigheter och skyldigheter bör i ett samhälle så långt möjligt korrespondera med varandra. Just i åldrarna under 21 år är denna maxim ofta inte tillämplig. Vi finner t. ex. här den inkonsekvensen att en artonårig yngling anses kapabel att försvara sitt land, men att han inte anses mogen att avgöra vilket styrelseskick han vill försvara. Samma rättigheter bör vidare tillkomma de två könen. Från denna synpunkt är det svårt att försvara bestämelsen om att männen ej har ovillkorlig rätt att ingå äktenskap före 21 års ålder.

Som skäl för bibehållande av den nuvarande civilrättsliga myndighetsåldern har anförts att myndighetsåldern i utlandet oftast är 21 år. Denna invändning är värd beaktande, ehuru den icke skäligen kan åberopas till att utesluta varje vidare diskussion om sänkning av myndighetsåldern. I internationellt-privaträttsligt avseende torde myndighetsåldern främst vara av betydelse vid fastställande av en persons rättsliga handlingsförmåga. Fler-talet länder använder sig här av den s. k. domicilprincipen, vilken innebär att t. ex. svenskar med hemvist i England underställes den engelska rätten. En sänkning av myndighetsåldern i Sverige skulle således ej inverka på svenskars rättsliga ställning i England i detta avseende. Vissa förändringar i svenskars och utlänningars rättsställning skulle en sänkning av myndighetsåldern dock medföra. Det förefaller emellertid lämpligt att överlämna dessa frågor till behandling av den utredning som kommer att förelämnas.

De internationella aspekterna torde vidare beaktas såtillvida att frågan om myndighetsålderns sänkande synes böra föras upp på ett internationellt plan, lämpligen i första hand till behandling av Nordiska rådet. Men för att en sådan behandling skall kunna förväntas ge tillfredsställande utbyte, torde det vara nödvändigt att frågan om myndighetsålderns sänkning på förelagat sätt blir föremål för utredning.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa, att riksdagen med bifall till motionen I: 289 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om en sänkning av myndighetsåldern.»